

**АД'ЕКТИВНЕ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ МІКРОПОЛЕ «БАЙДУЖІСТЬ»
У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Досліджується лексико-семантичне мікрополе прикметників, що виражають значення байдужості в англійській мові. Аналіз проводиться на основі лексикографічних джерел. Це мікрополе моделюється на основі компонентного аналізу лексичних одиниць із значенням «байдужий», що демонструє наявність у семантичній структурі досліджуваних лексем архісеми «*незацікавлений, неемоційний*». Наведена архісема є домінантою ад'єктивного мікрополя байдужості й присутня, більшою чи меншою мірою, у визначеннях усіх досліджених лексем цього поля. Категоріальна семантика прикметника – це вираження ознаки предмета, тому прикметникове лексико-семантичне мікрополе реалізує емоційний стан об'єкта «байдужість». Аналізоване лексико-семантичне мікрополе є складовою частиною номінативного макрополя байдужості. Структура мікрополя складається з ядра, приядерної та периферійної зон, межі між якими розмиті, оскільки окремі лексико-семантичні варіанти можуть бути конститuentами обох зон. Ядром ад'єктивного лексико-семантичного мікрополя байдужості виступає прикметник *indifferent*, який є частотним, максимально абстрактним, загальновідомим, небагатозначним та стилістично нейтральним. До приядерної зони відносяться синоніми прикметника *indifferent* або прикметники, які у своїх визначеннях містять експліцитно виражену архісеми «*незацікавлений, неемоційний*». До периферії відносяться ті лексеми, які втратили деякі з основних характеристик та набули нових кваліфікативних значень, але містять у своїх дефініціях родову ознаку.

Ключові слова: лексико-семантичне мікрополе, архісема, ядро, кваліфікативна сема, байдужість, компонентний аналіз.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні лінгвістичні студії приділяють значну увагу системному вивченню лексичних одиниць у термінах лексико-семантичного поля [2–3; 6–7; 11–12]. Проблемі дослідження семантичних, структурних та прагмалінгвістичних особливостей російських і англійських фразеологічних одиниць, які репрезентують концепт *Байдужість / Indifference*, присвячена дисертаційна робота А. В. Белобородової [1].

Компаративному аспекту семантичних та прагматичних особливостей лексичних одиниць, які передають значення “байдужість” в мові та мовленні на матеріалі англійської та російської мов, присвячена робота С. А. Голубцова [5]. Вибір теми цієї статті зумовлений тим, що на сьогодні це поле не було предметом окремого дослідження з точки зору виявлення його типових структур та змістовних характеристик.

Об'єктом дослідження є прикметники, що реалізують значення «байдужість» у сучасній англійській мові й утворюють мікрополе у складі номінативного лексико-семантичного макрополя байдужості.

Мета статті – описати прикметникові лексеми зі значенням байдужості в термінах лексико-семантичного поля. У зв'язку з цим, ставимо такі **завдання**: запропонувати тематичну класифікацію лексичних одиниць, які утворюють це лексико-семантичне мікрополе, та визначити його структурну організацію.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався метод словникових дефініцій і компонентний аналіз для виявлення основних сем, що входять до семантичної структури ад'єктивних одиниць зі значенням байдужості, та моделювання прикметникового лексико-семантичного мікрополя байдужості.

Лексико-семантичне поле – це організована сукупність лексичних одиниць або лексико-семантичних варіантів, що належать до різних частин мови, об'єднуються

спільним інваріантним елементом значення й пов'язані між собою певними закономірними відношеннями [12, 76].

Моделюючи прикметникове лексико-семантичне мікрополе байдужості, ми врахували такі основні фактори: прикметникове мікрополе байдужості складається з ядра, навколядерної та периферійної зон, межа між якими є розмитою, дифузною, оскільки окремі лексико-семантичні варіанти (ЛСВ) можуть входити до складу декількох структурних зон.

Матеріалом дослідження слугували близько 60 прикметників, відібраних із Oxford Advanced Learner's Dictionary, The New Lexicon Webster's Dictionary of the English Language, Roget's Thesaurus of English Words and Phrases, Webster's New World College Dictionary.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Тлумачний словник С. І. Ожегова визначає «байдужість» як: «безразличие: -я, ср. Равнодушие, безучастное отношение к кому-чему-н. Безразличие к окружающим» [10].

У великому тлумачному словнику української мови прикметник «байдужий» має такі значення: 1. Який не звертає уваги на кого-, що-небудь, не виявляє зацікавлення. // Який виражає незацікавленість, безсторонність. // Який не виявляє співчуття; нечутливий, нечуйний. // Який не відчуває кохання до кого-небудь. // у знач. ім. байдужий. Про нечутливу, нечуйну людину, яку ніщо не цікавить, не хвилює. 2. Який не викликає до себе інтересу, не цікавий, не важливий для кого-небудь. 3. Який не піддається жодному впливові; індіферентний [4].

В. І. Даль трактує «байдужість» як відсутність відмінних якостей – одноманітність, схожість, подібність, рівність, як стан. *Байдужий* – той, що нічим не відрізняється, нерозрізнимий [9].

Oxford Advanced Learner's Dictionary визначає слово “*indifference*” як – *a lack of interest, feeling or reaction towards sb/sth*: (відсутність інтересу, почуття або реакції по відношенню до кого-небудь або чого-небудь) [13]. Webster's New World College Dictionary дає три основні значення слова “*indifference*”: 1) *the fact or state of being indifferent; lack of care or concern* (факт або стан байдужості; відсутність піклування або інтересу/співчуття); 2) *lack of quality; mediocrity* (відсутність особливості (характерної риси), посередність); 3) *lack of importance; insignificance* (відсутність, нестача важливості, значимості; неважливість; меншовартість) [15].

На основі дефініційного аналізу лексеми «байдужість» (*indifference*) у нашому дослідженні приймаємо таке визначення: *байдужість* – це стан цілковитої відсутності інтересу чи співчуття, та прояв цього стану людини по відношенню до іншої людини або до якогось предмету.

Лексичні одиниці прикметникового лексико-семантичного мікрополя емоційного стану байдужості відображають ознаки об'єкта, оскільки прикметники виражають властивості, ознаки та якості предметів, явищ, процесів [8, 243]. Прикметникам, а також дієприкметникам властива семантична категорія «ознаковість» або «атрибутивність».

Досліджуване прикметникове мікрополе – складова номінативного макрополя байдужості, яке утворюється накладанням одне на одне частиномовних мікрополів, що мають єдину ядерно-периферійну структуру й наповнюють лексико-семантичне макрополе байдужості категоріально детермінованими значеннями. Ядро номінативного макрополя представлене родовою семою (архісемою) – іменником *indifference* – ЛСВ₁ *lack of interest or feeling*; ЛСВ₂ *unimportance* [14], що є компонентом, навколо якого розгортається поле. Ядро характеризується високою частотністю, максимальною абстрактністю, загальновідомістю, небагатозначністю, широкою поєднуваністю і стилістичною нейтральністю. Ядерна лексема може замінити кожного із членів парадигми, будучи представником усієї парадигми.

Домінантою прикметникового лексико-семантичного мікрополя байдужості є прикметник **indifferent** – ЛСВ₁ *having or showing a lack of interest or concern*; ЛСВ₂ *neutral or average; routine*; ЛСВ₃ *not particularly good* [14], який походить від ядра номінативного макрополя байдужості. Компонентний аналіз семантичної структури ядерного прикметника **indifferent** дозволив виділити архісему ад'єктивного мікрополя байдужості – «**незацікавлений, неемоційний**».

До центру поля (приядерної зони) відносяться лексичні одиниці, які мають інтегральне, загальне з ядром і між собою, значення. У досліджуваному мікрополі до цієї зони відносяться синоніми прикметника **indifferent** або їх лексико-семантичні варіанти, що містять у своїй семантичній структурі **експліцитно-виражену** архісему «**незацікавлений, неемоційний**» – *showing a lack of interest*. Семантичні дефініції більшості аналізованих лексем трактуються через ядерний прикметник **indifferent**. До приядерної зони лексико-семантичного ад'єктивного мікрополя байдужості належать наступні прикметники: **aloof** – *having or showing a lack of friendliness or interest in others*; **callous** – *having or showing a lack of sympathy or tender feelings*; **casual** – ЛСВ₃ *having or showing a lack of interest or concern*; **half-hearted** – *showing little or no interest or enthusiasm*; **incurious** – *indifferent or uninterested*; **insensible** – *unaware of or indifferent to*; **languid** – ЛСВ₂ *without interest, indifferent*; **lethargic** – *lacking energy or interest*; **listless** – ЛСВ₃ *uninterested, indifferent*; **nonchalant** – *not seeming interested in anything or worried about anything*; **perfunctory** – *having or showing a lack of interest or concern*; **tepid** – *showing little or no interest or enthusiasm*; **unconcerned** – ЛСВ₂ *having or showing a lack of interest or concern*; **unenthusiastic** – *showing little or no interest or enthusiasm*; **unimpressed** – *feeling no admiration, interest, or respect*; **uninterested** – *not interested in or concerned about something* [13–15].

До периферійної частини ад'єктивного мікрополя байдужості належать лексеми, в яких значення «байдужий» імплікується і виявляється лише в контексті. Серед лексем, що належать до ближньої периферії прикметникового лексико-семантичного мікрополя «байдужий», можна виокремити такі три групи:

1) лексичні одиниці, що мають спільну семантичну ознаку «**без прояву емоцій та інших почуттів**»: **cold** – *lacking affection or warmth of feeling, unemotional*; **cool** – *free from excitement, anxiety or excessive emotion*; **deadpan** – *impassive or expressionless*; **expressionless** – *not conveying any emotion*; **frigid** – *lacking in affection or warmth*; **heartless** – *displaying a complete lack of feelings or consideration*; **impassive** – *not giving any sign of emotion*; **passionless** – *not feeling or showing emotion*; **phlegmatic** – *having an unemotional and stolidly calm disposition; passionless lacking strong emotion, unemotional*; **poker-faced** – *showing none of your thoughts or feelings on your face*; **soulless** – *lacking human feelings and qualities*; **stolid** – *not showing much emotion or being not very exciting or interesting*; **unaffected** – *feeling or showing no effects or changes*; **unconcerned** – *not worried about something because you think it does not affect you*; **undemonstrative** – *not showing affection*; **unemotional** – *not having or showing strong feelings*; **unperturbed** – *not worried or annoyed by something that has happened*; **unsentimental** – *not displaying or influenced by sentimental feelings* [13–15].

2) лексичні одиниці, згруповані за семантичною ознакою «**байдужий до інших людей**»: **insensitive** – *showing or feeling no concern for others' feelings*; **insouciant** – *showing a casual lack of concern*; **impersonal** – *not showing any emotion about the person you are dealing with*; **uncaring** – *not displaying sympathy or concern for others*; **unfeeling** – *lack of kindness or sympathy for other people* [13–15].

3) лексичні одиниці, що мають спільну семантичну ознаку «**який не перебуває під впливом емоцій / not affected/not influenced by**»: **dispassionate** – *not influenced by personal emotions and therefore able to make fair decisions*; **unimpressible** (of a person) – *not easily influenced*; **uninvolved** – *not connected or concerned with someone or something*; **unmoved** – *not affected by emotion or excitement*; **unruffled** – *seeming not to be affected by surprising or*

frightening events; **unshaken** – *not being emotionally affected by something*; **unsusceptible** – *not likely or liable to be influenced or harmed by a particular thing* [13–15].

Спільними кваліфікативними семами номінативних одиниць прикметникового лексико-семантичного мікрополя байдужості, які належать до дальньої периферії, є такі:

1) семантична ознака «**небажаючий щось робити / not wanting or wishing to do something**»: **inactive** – *someone or something that is inactive is not doing anything or is not working*; **inert** – *inactive, lazy, or sluggish*; **negligent** – *not doing something which they ought to do*; **sluggish** – *indisposed to action or exertion; lacking in energy; lazy; indolent*; **undesirous** – *not wanting or wishing something*; **unwilling** – *if you are unwilling to do something, you do not want to do it and will not agree to do it* [14–15];

2) сема «**небажаючий змінити стан справ**»: **apathetic** – *not interested in something and not willing to make any effort to change or improve things*; **unambitious** – *not particularly interested in improving the position in life or in being successful, rich, or powerful* [13].

Аналіз прикметників периферійної зони показав, що морфологічна структура переважної більшості лексем характеризується дериваційними структурами з негативними префіксами **un-**, **in-**, а також наявністю суфікса **-less**.

До дальньої периферії належать окремі фразеологічні одиниці зі значенням байдужості, наприклад: **(as) cool as a cucumber** – *very calm and controlled, especially in a difficult situation*; **not give/care a hoot** – *to be completely indifferent to*; **not give a hang** – *totally indifferent to it and do not care at all about it*; **not turn a hair** – *to show no emotion in circumstances where a reaction is expected*.

У маргінальному шарі прикметникового лексико-семантичного поля байдужості містяться номінативні одиниці з низькою частотністю та обмеженою сферою вживання, наприклад: **lukewarm (old-fashioned)** – *not being interested or enthusiastic*; **imperturbable (formal)** – *remaining calm, even in disturbing or dangerous situations*; **unresponsive (formal)** – *LСВ₁ not reacting or paying enough attention to something, for example to an urgent situation or to people's needs*; **laodicean** – *LСВ₁ lukewarm and indifferent, esp. in religious matters* [13–15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, лексико-граматичний клас прикметників, що означають байдужість, організований в ад'єктивне мікрополе у складі номінативного лексико-семантичного макрополя байдужості й характеризується наявністю єдиної ядерно-периферійної структури. До ядерної зони досліджуваного мікрополя входить прикметник **indifferent**, що є вираженою архісемою прикметникового мікрополя байдужості. До приядерної зони відносяться лексичні одиниці, семантична структура яких визначається через ядерну лексему **indifferent** та які експлікують архісеми «**незацікавлений, неемоційний**». Периферійна зона аналізованого мікрополя містить лексику з послабленим імплікованим контекстно-залежним значенням байдужості.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у комплексному аналізі номінативного макрополя байдужості в сучасній англійській мові.

Джерела та література

1. Белобородова А. В. Репрезентация концепта «Безразличие / Indifference» фразеологизмами русского и английского языков: лингвокультурологический аспект : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Анна Валерьевна Белобородова. – Челябинск : [б. и.], 2011. – 247 с.
2. Босова Л. М. Проблема соотношения семантических и смысловых полей качественных прилагательных / Л. М. Босова. – Барнаул : Изд-во Алт. гос. ун-та, 1997. – 72 с.
3. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105–113.
4. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
5. Голубцов С. А. Семантика и прагматика показателей безразличия: сопоставительный аспект (на материале русского и английского языков) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Сергей Анатольевич Голубцов. – Краснодар : [б. и.], 1999. – 190 с.

6. Кузнецов А. М. О применении метода компонентного анализа в лексике / А. М. Кузнецов // Синхронно-сопоставительный анализ языков разных систем. – М. : Наука, 1971. – С. 257–268.
7. Кузнецов А. М. Структурно-семантические параметры в лексике (на материале английского языка) / А. М. Кузнецов. – М. : Наука, 1980. – 160 с.
8. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики / М. В. Никитин. – СПб. : Науч. центр проблем диалога, 1996. – 700 с.
9. Толковый словарь русского языка / В. И. Даль. – Горно-Алтайск : Эксмо-Пресс, 2005. – 736 с.
10. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Оникс – XXI век, 2014. – 1376 с.
11. Уфимцева А. А. Теории семантического поля и возможности их применения при изучении словарного состава языка / А. А. Уфимцева // Вопросы теории языков современной зарубежной лингвистики. – М. : Наука, 1961. – С. 48–64.
12. Щур Г. С. Теории поля в лингвистике / Г. С. Щур. – М. : Наука, 1974. – 256 с.
13. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 1840 p.
14. The New Lexicon Webster's Dictionary of the English Language. – N.Y. : Lexicon Publications, Inc., 1987. – 1149 p.
15. Webster's New World College Dictionary. – Fifth Edition. – Webster's New World, 2014. – 1728 p.

References

1. Beloborodova, Anna. 2011. "Reprezentatsiya Kontsepta «Bezrazlichii/Indifference» Frazeologizmami Russkogo i Angliiskogo Yazykov: Lingvokulturologicheskii Aspekt". Ph.D. diss., Cheliabinsk.
2. Bosova, L. M. 1997. *Problema Sootnosheniia Semanticheskikh i Smyslvykh Polei Kachestvennykh Prilagatelnykh*. Barnaul: Izd-vo Altaiskogo Gosudarstvennogo Universiteta.
3. Vasilev, L. M. 1971. "Teoriia Semanticheskikh Polei". *Voprosy Yazykoznaviia* 5: 105–113.
4. Busel, V. T., ed. 2005. *Velyki Tlumachnyi Slovnyk Ukrainskoi Movy*. Kyiv; Irpin: Perun.
5. Golubtsov, Sergei. 1999. "Semantika i Pragmatika Pokazateliei Bezrazlichii: Sopostavitelnyi Aspekt (na Materiale Russkogo i Angliiskogo Yazykov)". Ph.D. diss., Krasnodar.
6. Kuznetsov, A. M. 1971. "O Primenenii Metoda Komponentnogo Analiza v Leksike". *Sinhronno-Sopostavitelnyi Analiz Yazykov Raznykh Sistem*, 257–268. Moskva: Nauka.
7. Kuznetsov, A. M. 1980. *Strukturno-Semanticheskie Parametry v Leksike (na Materiale Angliiskogo Yazyka)*. Moskva: Nauka.
8. Nikitin, M. V. 1996. *Kurs Lingvisticheskoi Semantiki*. Sankt-Pietierburg: Nauchnyi Tsentr Problem Dialoga.
9. Dal, V. I., ed. 2005. *Tolkovyi Slovar Russkogo Yazyka*. Gorno-Altajsk: Eksmo-Press, 2005.
10. Ozhegov, S. I., ed. 2014. *Tolkovyi Slovar Russkogo Yazyka*. Moskva: Oniks 21 vek.
11. Ufimtseva, A. A. 1961. "Teorii Semanticheskogo Polia i Vozmozhnosti Ikh Primeneniia pri Izuchenii Slovnogo Sostava Yazyka". *Voprosy Teorii Yazykov Sovremennoi Zarubezhnoi Lingvistiki*. 48–64. Moskva: Nauka.
12. Shchur, G. S. 1974. *Teorii Polia v Lingvistike*. Moskva: Nauka.
13. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. 2010. Oxford: Oxford University Press.
14. *The New Lexicon Webster's Dictionary of the English Language*. 1987. New York: Lexicon Publications, Inc.
15. *Webster's New World College Dictionary*. Fifth Edition. 2014. Webster's New World.

Гончар Екатерина, Троцюк Аида. Адъективное лексико-семантическое микрополе «безразличие» в современном английском языке. Исследуется лексико-семантическое микрополе имен прилагательных, которые выражают значение безразличия в английском языке. Анализ проводится на основе лексикографических источников. Данное микрополе моделируется с помощью компонентного анализа семантической структуры лексических единиц со значением **«безразличный»**, который показывает, что исследуемые лексемы содержат в своей семантической структуре архисему **«незаинтересован, неэмоционален»**. Представленная архисема определяет микрополе и служит его доминантой. Ее значение в той или иной мере присутствует во всех лексемах адъективного микрополя безразличия. Анализируемое лексико-семантическое микрополе имен прилагательных является составной частью номинативного макрополя безразличия. Структура исследуемого микрополя включает в себя ядро, приядерную и периферическую зоны, границы между которыми размыты, поскольку отдельные лексико-семантические варианты могут быть составляющими обеих зон. Ядро адъективного микрополя безразличия представлено именем прилагательным **“indifferent”**, которое обладает характерными качествами ядерных лексем, а именно – не является многозначным, эмоционально окрашенным и ему свойственна стилистическая нейтральность. Синонимы вышеупомянутого имени прилагательного или лексемы, имеющие в своей семантической структуре эксплицитно выраженную архисему **«незаинтересован, неэмоционален»**, относятся к приядерной зоне. Имена прилагательные, которые приобрели новые квалификационные значения, принадлежат к периферии исследуемого микрополя. Маргинальный слой адъективного лексико-

семантического микрополя безразличия составляют номинативные единицы с низкой частотностью и ограниченной сферой употребления.

Ключевые слова: лексико-семантическое микрополе, архисема, ядро, квалификационная сема, безразличие, компонентный анализ.

Honchar Kateryna, Trotsiuk Aida. Adjectival Lexico-Semantic Microfield of Indifference in Modern English. The article deals with the lexico-semantic microfield of adjectives expressing the meaning “*indifference*” in modern English. The analysis is based on lexicographical sources. The investigated lexico-semantic microfield is a constituent part of the nominative macrofield of indifference. The structure of the adjectival microfield consists of a nucleus, co-nuclear and peripheral areas, boundaries between which are blurred, as an individual lexico-semantic variant can be a constituent of several zones. The analyzed microfield is reconstructed on the basis of semantic analysis of lexical units with a meaning “*indifferent*”. The nucleus of the investigated adjectival lexico-semantic microfield is an adjective “*indifferent*”, as it possesses distinct features of the field dominants (highly frequent, abstract, stylistically neutral) and can replace any of the members of the paradigm for it is the main representative of this paradigm. Componential analysis of the nuclear lexeme makes it possible to single out the archiseme of the researched microfield “*disinterested, unemotional*”. This archiseme is a field identifier and its notion is more or less presented in the definitions of all units of adjectival microfield of indifference. Co-nuclear zone consists of the synonyms of *indifferent* and other lexemes, definitions of which contain explicitly expressed archiseme which is “*disinterested, unemotional*”. Close periphery zone of the adjectival lexico-semantic microfield of indifference consists of those units that are slightly different in their meaning from the nuclear lexeme. Adjectives that belong to the close periphery may be classified into three groups according to the common semantic characteristic: a) those that have the seme “*lacking emotions and other feelings*”; b) lexical units grouped by the seme “*not showing any concern or sympathy to others*” and c) the adjectives with the common seme “*not affected/not influenced by others*”. Lexical units that have lost some main features and gained new qualifying meanings belong to the remote periphery of the investigated field. They are classified according to the two common semes: “*not wanting or wishing to do anything*” and “*not willing to make any effort or improve anything*”. Nominative units with low frequency and limitation in usage refer to the marginal layer of the adjectival lexico-semantic microfield of indifference.

Key words: lexico-semantic microfield, archiseme, nucleus, qualifying seme, indifference, componential analysis.